

A kis kócsag (*Egretta garzetta* L.) újabb fészkelései a Kisbalatonon.¹

6 eredeti fényképpel a II. táblán.

Neueres Nisten von *Egretta garzetta* L. auf dem Kisbalaton.²

Mit 6 Original-Photos, auf Tafel II.

Irta: WARGA KÁLMÁN.

A M. Kir. Madártani Intézet főnökének: DR. CSÖRGEY TITUS, kísérletügyi főigazgatónak megtisztelő bizalma folytán 1923 óta a fészkelési szezonban évről-évre felkeresem a Kisbalaton gémtelepét, azok fiókáinak meggyűrűzése és a különböző fajú gémek biológiájának tanulmányozása végett.

Az 1886 óta, illetve intenzívebben 1922 óta folytatott lecsapolási munkálatok különösen a „Diás” nevű sziget átvágása folytán ugyan alaposan megváltoztatták a Kisbalaton víztükrét, de ennek ellenére ez a tipikus ősmocsár, úgyszólván alig vesztett valamit eredeti jellegéből.

A gémfélék (*Ardeidae*) és ibiszfélék (*Ibididae*) Magyarországon előforduló mind a 10 féle faja megtalálja itt táplálkozási és fészkelési lehetőségét.

Ebből a 10 féle fajból kettő, és pedig a bölömbika (*Botaurus stellaris* L.) és a poc gém (*Ardetta minuta* L.) csak szórványosan, és a többi fajhoz viszonyítva igen szerény mennyiségben, mindössze néhány párban szokott fészkelni, és sohasem elegendik az úgynevezett gémfalvak közé. A többi 7 faj, úgymint: a szürke gém (*Ardea cinerea* L.), a vörös gém (*Ardea purpurea* L.), a nagy kócsag (*Egretta alba* L.), az üstökös gém (*Ardeola ralloides* L.), a bakesó (*Nycticorax griseus* L.), továbbá a kanalas gém (*Platalea leucorodia* L.) és a batla (*Plegadis falcinellus* L.), részint nádban, részint reketyefűz bokrokon fészkelve — a nagy kócsag kivételével — igen népes kolóniákat alkot.

A 8-ik faj: a kis kócsag (*Egretta garzetta* L.) az előbbiekkal szemben nemcsak a jelen, de a múlt században is, a Kisbalaton legkritkább jelenségei közé tartozott.

¹) Szerző által az 1934. VII. 2—7 napjain Oxford-ban megtartott VIII. nemzetközi madártani kongresszusra beküldött német nyelvű előadásnak magyar szövege.

²) Ungarischer Text des an den VIII. Internationalen Ornithologischen Kongress — Oxford, 2—7. VII. 1934. — in deutscher Sprache eingesandten Vortrages des Verfassers. — Die Tabelle ist auch mit deutschen Text versehen.

A Kisbalaton legrégebb és egyik legjobb ismerője, DR. LOVASSY SÁNDOR szerint (1) 1891-ben 2 pár, 1892-ben 1 pár *kiskócsag* fészkel a Kisbalatonon, míg 1893—94-ben nem fészkel. — LOVASSY szerint (2) 1895-ben újra 2 pár fészkel, azóta azonban tudomása szerint még csak nem is jelentkezett.

SCHENK JAKAB a nagy és kis kócsag-kolóniákról szóló klasszikus művében (3) írja, hogy 1908-tól 1918-ig háromszor látogatta meg a kisbalatoni gémtelepét, *de ott kis kócsagot sohasem látott.*

Ezekután komolyan mondhatom, hogy abban a kivételes szerencsében részesültem, hogy *az utolsó 12 év alatt 3 ízben állapíthattam meg hitelesen a kis kócsagnak a Kisbalatonon való költését*, minden alkalommal a fészket is felfedezve.

Első ízben 1928-ban. Ebben az évben VI. 4—7, VI. 14—17, és VII. 9—10 napjait töltöttem a Kisbalatonon. Mikor VI. 7-én a „Cölömpös” nevű telepen jártam, a telep fölött keringő *Plegadis, Platalea, Ardea cinerea, Nycticorax* és *Ardeola ralloides*-ek között egy, a *ralloides*-nél valamivel nagyobb, de annál lassúbröptű hófehér madarat pillantottam meg! Később megjelent a párja is (4). GULYÁS JÓZSEF kócsagörrel lesbeálltunk, fészket azonban ekkor nem tudtuk felfedezni.

Június 14—17 napjain minden nap láttuk a *garzetta*-párt, repülve, vagy a reketyefüzekre szállva. Egy alkalommal 10—12 lépésről, rejtékből figyelve őket, konstatáltam, hogy *csak a nászruhás ♂-nek volt meg a kontya.*

Június 20-án DR. BASTIAN SCHMID (M ü n c h e n) kereste fel ezt a telepet, és részére az egyik fészekből egy 4—5 napos élő gémfiókát emelt ki a kócsagör, — *mely fióka azután kis kócsagnak bizonyult* (5). Ez a fészek volt tehát a *garzetta* fészke! A fészek 120 cm magasságban, tehát viszonylag igen alacsonyan, reketyefűzön épült, fűzgallyakból. Nagyságra nézve a *Nycticorax* és *Ardeola* fészke között volt.

Július 9-én már szép nagyok voltak a *garzetta*-fiókák, több mint 3 hetesek, és közeledtünkre mind a négyen fűrgén kúsztak le a fészekről (6), és rögtön eltűntek. Csak másnap sikerült az egyiket meggyűrűzőm.

Másodízben 1931-ben találkoztam a *garzetták*-kal. Ez évben *rendkívül magas volt a Kisbalaton vízállása*, úgy, hogy csak esolnakkal, és két evezőhajtó emberrel — (egy ugyanis kevés lett volna) — járhattam be a telepeket. Gázolni nem lehetett. Állítólag 30 éve nem volt ilyen magas vízállás.

Ez évben VI. 1—6 és VI. 15—20 napjait töltöttem a gémtelőkön. Nagy szerencsém volt, mert már június 2-án az „Alsó-Zala” nevű náderdő-parcella egyik reketyefűzbokrosa fölött 2 pár *kis kócsagot* láttam repülni és az egyik pár fészket — az I. számút —

még az nap sikerült felfedeznem. 6 tojás volt benne, melyek közül 5 kotolt volt, míg az egyik zápon maradt.

A kócsagór jelentése szerint VI. 9-én ebben a fészekben 2 aznap kikelt fióka és 4 tojás, — VI. 15-én pedig 5 fióka és 1 tojás volt.

Június 17-én meggyűrűztem az 5 fiókát és a legkisebb, a középső, és a legnagyobbak *súlyát* is megmértem levélmérlegen. Ezek a *súly-méret*ek a következők: — cca 2 napos = 25 g, — cca 4 napos = 46 g, — cca 8 napos = 80 g.

Június 20-án a két legnagyobb fióka közeledtünkre elhagyta a fészket. Ezeket nem zavartuk. A másik háromnál megmértem a *csőr* és a *csüd hosszát*, valamint a *test súlyát*. Ezek a méretek a következők: —

cca 5 napos: csőr 18 mm, csüd 18 mm, súly 60 g.

„ 7 „ „ 22 „ „ 22 „ „ 72 „

„ 9 „ „ 25 „ „ 25 „ „ 86 „

Ugyancsak VI. 17-én sikerült felfedeznem a *II. számú garzetta-fészket* is, mely a közvetlenül szomszédos rekettyebokron volt, valamivel magasabban, mint az I. számú fészek. 4 fias tojás és 2 fehérpelyhes fióka volt benne. A cca 2 napos fióka súlya 26 g, a másik cca 3 napos fióka súlya 38 g volt. Ezt a két utóbbi fiókát VI. 20-án meg is gyűrűztem.

A két garzetta-fészeknél acélszalaggal megmértem a *fészek felső peremének vízszintől való magasságát*, a *fészek vertikális vastagságát és átmérőjét*, továbbá megállapítottam és feljegyeztem, hogy a *fészek milyen növényi anyagokból* van rakva. Utóbbinál a sorrend mennyiség-szerinti.

I. számú fészek: — 130, — 12, — 34 cm. Fészekanyag: rekettyefűz, fűz, nád, ebszőlő (*Solanum dulcamara*, vékony gallyak).

II. számú fészek: — 160, — 18, — 33 cm. Fészekanyag: ebszőlő, rekettye, nád, sás.

A két fészek egymástól való távolsága légvonalban 5 méter volt s ez a közelség okozta később azt, hogy az eledelt hozó szülőszomszédok élénk „*kre-kre-kre*“ hangon szólva, egymással gyakran összezőrdültek.

Az *I. számú fészek tojásainak* 1931. VI. 5-én felvett *méretei* a következők: —

45 × 33·5 mm, súlya: 23 g (záptojás)

45·5 × 32·5 „ „ 22·5 „ (kotolt)

45·5 × 33 „ „ 24 „ „

46 × 33 „ „ 25 „ „

46·5 × 31·5 „ „ 23·5 „ „

47·5 × 32 „ „ 25 „ „

A *II. számú fészek tojásainak* 1931. VI. 17-én felvett *méretei* a következők: —

46.5 × 33	mm,	súlya:	27	g	(kotolt)
46.5 × 33.5	„	„	25	„	„
47 × 33	„	„	24.5	„	„
48.5 × 33.5	„	„	25.5	„	„

Megjegyzem, hogy 1931-ben *mind a 4 öreg madár kontyosfejű volt.*

Ez a két pár kis kócsag egy mintegy 12 × 16 méternyi területen fekvő rekettyebokor-csoportozatban fészkel, 4 pár szürke gém, 20 pár bakcsó, 2 pár kanalgém és 10 pár batla közös társaságában.

Harmadízben 1934-ben talákoztam a garzettá-val. Június 8, 9, 18 és 19 napjain láttam egy-egy adult példányt röpködni és VI. 9-én az „Alsó-Zala” nevű nádparcella egyik rekettye-bokros területén sikerült a fészket is felfedeznem, melyben 3 fióka és 2 tojás volt.

A fészek felső peremének a vízszintől való magassága 244 cm, vertikális irányú vastagsága 14 cm, átmérője 28 cm. Fészekanyag: rekettye ebszóló.

Minthogy 1931 óta a gyűrűzési munkálatok, biológiai megfigyelések és táplálékvizsgálati gyűjtések mellett intenzív *nidobiológiai* studiumokat is végzek, — azóta minden egyes kezembe kerülő gémfiókának *megmérem csőre, csüdje, középujja, hüvelykujja* — utóbbiakat karom nélkül — *továbbá szárnya hosszát* milliméterekben, feljegyzem a szárnytollak fejlődési fázisát és *megmérem a madár súlyát is* grammokban.

1934-ben ezt a garzetta-fiókáknál is alkalmaztam, alábbi táblázat szerint.

Egretta garzetta L. fiókaméreték: 1934. — Masse der Jungen.

Datum	Kor- napok- ban Alter in Tagen	Csőr Culmen m/m	Csüd Tarsus m/m	Középuj Mittel- zehe m/m	Hüvelyk Hallux m/m	Szárny Flügel m/m	Tollazat- fázis Gefieder- Phase	Súly Ge- wicht g
VI. 9.	1	12	14	13	7	14	szőrös ¹⁾	24
	2	14	15	15	12	13	„	27
	3	17	17	16	12	17	„	40
VI. 19.	9	20	20	21	12	25	szőrös	88
	10	29	29	36	20	40	tokos ²⁾	112
	11	36	44	51	27	78	„	256
	12	42	48	53	27	95	bontakozó ³⁾	321
	13	40	53	53	27	108	„	311

¹⁾ szőrös = flaum.

²⁾ tokos = Schwungfedern in Kielen.

³⁾ bontakozó == sprossende Schwungfedern.

³⁾ Bontakozó: azt jelenti, hogy a szárny tokos evezőtollainak hegyei a tokokból már kibujni, kibomlani, kibontakozni kezdenek.

A két *tojás* VI. 9-én felvett méretei a következők : —

46·5 × 32·5 mm, súlya 24 g.

47·5 × 33·5 „ „ 26 „

A mintegy 10 × 15 méternyi területet kitevő rekettye-csoport bókraín, hol az *Egretta garzetta* költött, rajta kívül még 27 pár *bakcsó*, 5 pár *üstökös gém* és 1 pár *szürke gém* is fészelt.

Június 20-án rettenetes erejű szélvihar, valóságos felhőszakadás és erős égháború tombolt a Kisbalaton nádrengetege fölött, mely igen sok gémfiókát pusztított el.

És VI. 21-én ott találtam mind az 5 gyönyörű szép fejlődésben lévő *garzetta* fiókat is, elpusztulva, holtan . . . Az öreg madarak nem mutatkoztak.

GULYÁS JÓZSEF kócsagór azonban VII. 31-én 6 drb, VIII. 16-án 10 drb és VIII. 24-én 12 drb *garzettát* észlelt a Kisbalaton vörsi határában. Megjegyzem, 1934 július, augusztus, szeptember havában hazánkban több helyen is láttak *garzettákat*.

Érdekesnek tűnik fel, hogy a *kis kócsagok minden 3-ik esztendőben jelentkeztek* a Kisbalatonon.

Irodalom. --- Literatur.

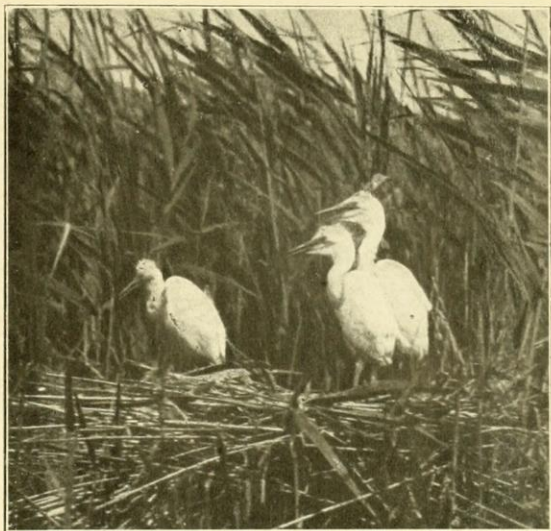
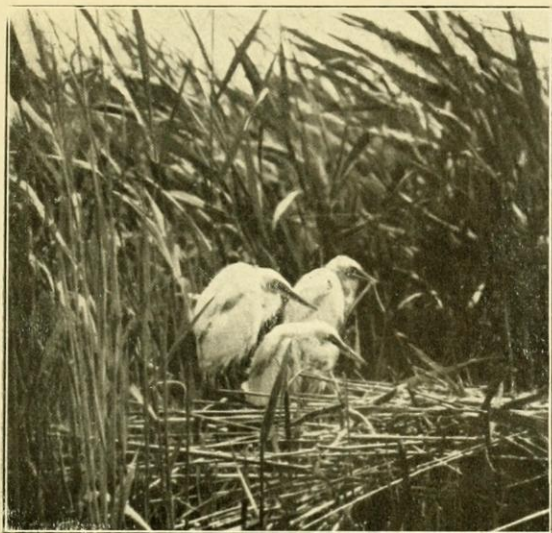
1. DR. LOVASSY SÁNDOR: A Balaton madárvilágának rendes jelenségei. Madarak. (A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei.) 1897.
2. DR. LOVASSY SÁNDOR: A Balaton gém-fajai. (A Balatoni Múzeum-Egyesület első évkönyve.) 1903.
3. SCHENK JAKAB: A kócsag hajdani és jelenlegi fészkelőtelepei Magyarországon. (Aquila.) 1918.
4. WARGA KÁLMÁN: *Egretta garzetta* fészkelése a Kisbalatonon. (Aquila.) 1927—28.
5. WARGA KÁLMÁN: A kisbalatoni kócsagtelep multja és jövője. (Növényvédelem.) 1930.
6. DR. SCHMID BASTIAN: Biologische und psychologische Beobachtungen an Jungreihern und Ibisvögeln. (Zoologische Jahrbücher.) 1931.

Képek jegyzéke. — Verzeichnis der Photos.

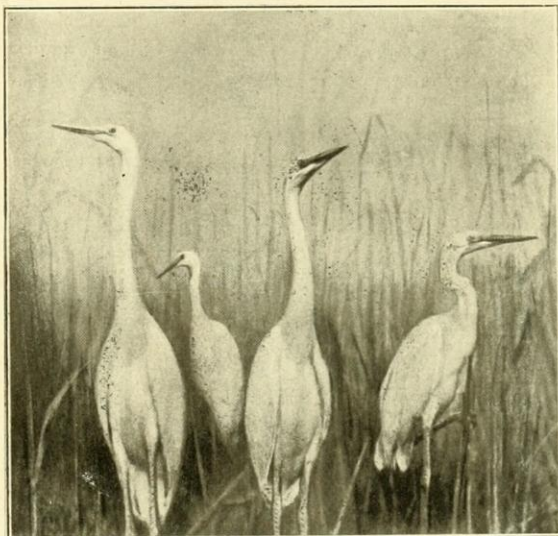
Egretta garzetta L. — Kisbalaton.

1. nidus, 6 ova,	1931. VI. 2.	2. 2 adulti et pulli,	1931. VI. 17.
3. 5 pulli	1931. VI. 17.	4. detto	1931. VI. 17.
5. 2 adulti et pulli	1931. VI. 20.	6. 1 adult	1931. VI. 20.

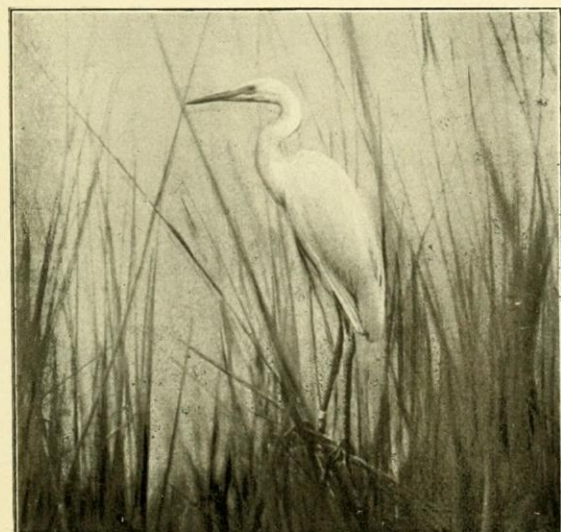
Nagy kócsag. — *Egretta alba* L. — Kisbaltaton.

2

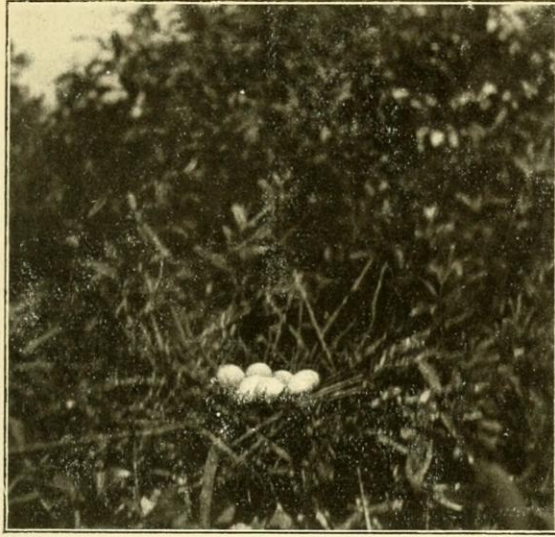
4

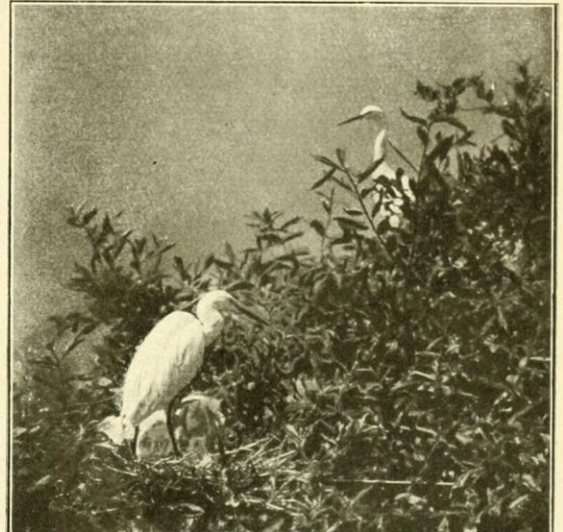
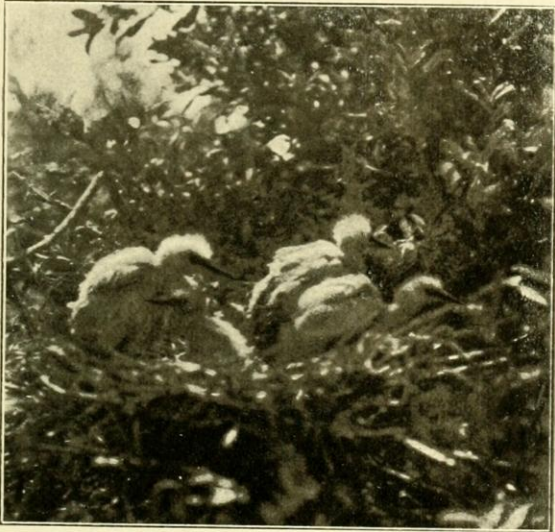
6

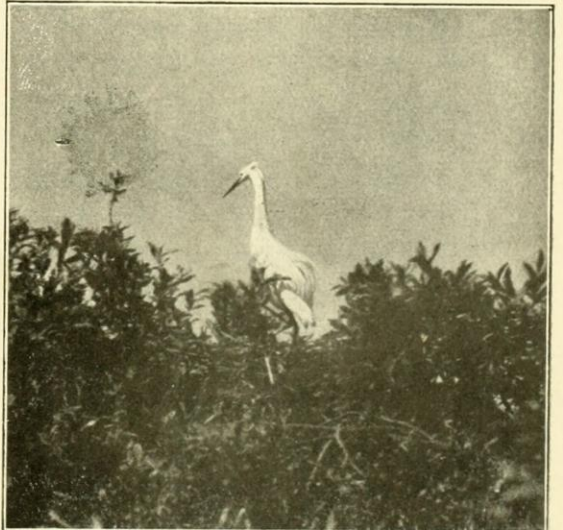
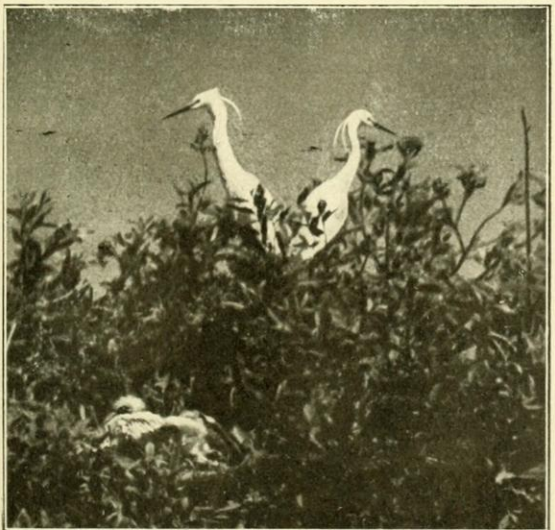
Kis kócsag. — *Egretta garzetta* L. — Kisbalaton.

2

4

6